

NIGELLA SATIVA L. ÓSIMLIGINIŇ ÓSIP - RAWAJLANÍW DINAMISKASÍ

Oteshova Z.A.

Berdaq atındaǵı Qaraqalpaq mámleketlik universitet dárilik ósimlimakler agroekologiyası hám introdukciyası kafedrası, 1-kurs magistrant

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17750029>

Annotatsiya. *Nigella sativa* ning biologik xususiyatlari, kimyoviy tarkibi va yetishtirishda o'sish va rivojlanish fenofazalari to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.

Аннотация. *Представлены сведения о биологических свойствах, химическом составе и фенофаза по росту и развитию Nigella sativa в культуре.*

Abstract. *Information on the biological characteristics, chemical composition, and phenophases of Nigella sativa L growth and development in cultivation is presented.*

Ekpe sedana (*Nigella Sativa* L.) — ayıwtabanlılar (*Ranunculaceae*) tuqımlasına tiyisli bir jıllıq shóp tárizli ósimlik, suwıqqa shıdamlı, zireli egin esaplanadı. *Nigella Sativa* L. nıń boyı 20-75 sm ge jetedi, paqal túbindegi japıraqları pútın, joqarıdaǵıları pánje tárizli bólingen, japaǵı tókler menen oralǵan bolıp, ápiwayı, qaptal japıraqsız, paqalda izbe-iz jaylasqan. Gúlleri eki jınslı, tuwrı, shıbın-shirkeyler járdeminde shańlanadı, erte báhárde egilgende aprel-may aylarında gullep tuqımlanadı. Ekinshi egin retinde egilgende sedana jazda kók, aqshıl qızǵısh reń yamasa aq bolıp gúlleydi. Guli jaqsı pal beredi. Onıń tuqımı maylı, endospermli, miyweleri górekshe esaplanadı. Qaralaw, jaǵımlı iyisli tuqımları quramında efir mayı, alkaloidlar, saponinlar, glikozidler bolıp, dárilik ósimlik esaplanadı.

Qara sedana ósimliginiń ósip rawajlanıw dinamikasını úyreniw maqsetinde *Nigella sativa* L. ósimligin úy qaptal ushaskası hám universitet tájiriybe maydanshasında alıp barıldı.

Tuqım kógerip shıǵıwın jaqsılaw ushın onı bir keshe ızǵarlaw zárúr. Ekpe sedana (*Nigella Sativa* L.) tuqımın bir jılda eki ret -báhárdiń sońǵı ayazı aldınan, jaz basına shekem, keyin bolsa taǵı bir ret ekinshi egin retinde de egiw nátiyjeli esaplanadı[1.2].

Biz qara sedana ósimliginiń tuqımların úy qaptal ushaskasına 20.04.2025-jılı ektik. Bunda tuqımlardı qatarlap uzınına sebiw usılında egildi. Tuqımlar 10 kúnde ónıp shıqtı. Hár háptede 2-3 ret jabayı shóplerden tazalanıp ósip shıqqan nállerdiń boyların ólshedik. Egilgen jámi tuqımın 55 - 65% i ósti.

Qara sedana ósimligi iyun ayınıń 5-10 kúnleri gumshalay basladı, 10-iyunlarda gúlley basladı, güllew 30-iyunǵa shekem dawam etti. Miywalawı 15-iyunnan baslanıp, 10-iyulge shekem dawam etti.

TÚSLIK ARALBOYÍ TÁBIYIY RESURLARÍNAN ÚNEMLI PAYDALANÍW XII RESPUBLIKALÍQ ILIMIY-ÁMELIY KONFERENCIYA

Qara sedana ósimligi 20.07. dan baslap vegetaciyasın toqtatıp, quwrap basladı, 1-avgustta tolıq quwrap qaladı. Vegetaciya dáwiri 95-100 kún dawam etedi.

Virginil dáwiri hawa rayı sharayatına qarap, may ayınıń birinshi dekadasına baslanıp, aydıń aqırına shekem dawam etti.

Generativ dáwiri iyun ayınıń birinshi dekadası baslarınan baslanıp, iyul ayınıń birinshi dekadasına shekem dawam etti.

Ósimliktiń ğumshaları payda bolǵannan baslap gúllewge shekem 20-25 kún, gúllewden miyweniń pisip jetilisiwine shekem ortasha 30 kúndi quradı.

1-keste

Jıl	Ġumshalaw		Gúllew			Gúllewdiń dawamıy lıǵı kún esabında	Tuqımınıń jetiliwi	
	Baslanıwı	Jalpı ğúnsh alaw	Baslanıwı	Jalpı gúllew	Gúllewdiń aqırı		Baslanıwı	Aqırı
2025	5.VI	10.VI	10.VI	20.VI	30.VI	20	15.VI	10.VII

Ósimliktiń ğumshalasıwı 5-10-iyunǵa shekem, gúllew fazası 10-12-iyunnan

Haqıyqıy jup rozetka japıraqlarınıń qalıplesiwi tuqım egilgennen 16-19 kún ótip-maydıń birinshi ekinshi dekadalarında payda boladı. Rozetka japıraqları 22-25 kúnde qalıplese, bul maydıń birinshi on kúnliginiń aqırı hám ekinshi on kúnliginiń ortalarına tuwra keledi. Paqallardıń aktiv qalıplesiwi náller payda bolǵannan 21-22 kún ótip yamasa 4-8-mayda baslanadı.

30-iyulǵa shekem dawam etedi. Qaraqalpaqstan klimatı sharayatında ósimliktiń gúllewi ortasha 20 kún ámelge asadı, dáslep oraylıq, sońınan qaptal paqaldaǵılar gúlge kiredi. Tuqımlardıń jetilisiwi 15-iyunnan 10-iyulǵa shekem dawam etedi (1-keste).

Juwmaqlap aytqanda ekpe sedana (*Nigella sativa* L) ósimliginiń mádeniy jaǵdayda ósip-rawajlanıw fenofazaları tolıq ótedi. Ósimlik iyul ayınıń ekinshi dekadasına baslap vegetaciyasın tamamladı.

Paydalanılǵan adebiyatlar:

1. Ahmedov O., Ergashev A., Abzalov A., Yulchiyeva M., Mustafakulov D. — Dorivor o'simliklar yetishtirish texnologiyasi va ekologiyasi. -T.: —Tafakkur-bo'stoni nashriyoti, 2018, 188-189 b.
2. Berdiev E.T., Hakimova M.H., Maxmudova G.B — O'rmon dorivor o'simliklari. T.: 2016, 145-147 b.